

РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ШАРОИТИДА ИНГЛИЗ ТИЛИГА ОИД КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАРИ

Давронова Фотима Пирназаровна

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва
биотехнологиялар университети ўқитувчиси

Аннотация: Мазкур мақолада инглиз тили машғулотида талабанинг инглиз тили бўйича лексик, грамматик, социолингвистик, прагматик ва бошқа компетенцияларини кўрсатувчи психологик омиллардан бири унинг интеллектуал ривожланиши ва АКТ воситаларидан фойдаланишга асосланган ўқув-билув жараёнини амалга оширишга қодир бўлган ўқитувчи шахсида қуйиладиган талаблар ҳақида фикр-мулоҳазалар берилган.

Таянч сўзлар: Психологик фактор, сензитив сезги, визуал тасвир, слайд, анимация, интеллектуал, эмоционал, компетенция.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Давронова Фотима Пирназаровна

Преподаватель Самаркандского государственного ветеринарного
университета животноводства и биотехнологии

Аннотация: В данной статье одним из психологических факторов, свидетельствующих о лексической, грамматической, социолингвистической, прагматической и других компетенциях учащегося на занятиях по английскому языку, является его интеллектуальное развитие и требования к учителю, способному реализовать образовательный процесс на основе использование средств ИКТ.

Ключевые слова: Психологический фактор, чувственное восприятие, зрительный образ, слайд, анимация, интеллектуальные, эмоциональные, компетентность.

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF THE DEVELOPMENT OF ENGLISH LANGUAGE COMPETENCES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TECHNOLOGIES

Davronova Fotima Pirnazarovna

Teacher of Samarkand state university of
veterinary medicine, livestock and biotechnologies

Annotation: In this article, there are psychological factors, evidence of lexical, grammatical, sociolinguistic, pragmatic and other competences that are related to the English language, the intellectual development of the ego and the need to teach, the ability to realize the educational process and the basic use of ICT tools.

Key words: Psychological factor, sensitive perception, visual image, slide, animation, intellectual, emotional, competence.

Кириш. Республикамизда сўнги йиллар ичида “замонавий ахборот коммуникация технологиялари ва чет тилларини чуқур ўзлаштирган кадрларни тайёрлашнинг юқори даражаси ва сифатини таъминлаш; олий таълим муассасаларида илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш, уларнинг самарадорлигини ошириш, тадқиқот натижаларини амалиётга кенг жорий этиш, таълим, фан ва ишлаб чиқаришнинг ўзаро мустаҳкам интеграциясини таъминлаш, илмий-тадқиқот ишларига иқтидорли ёшларни жалб қилиш ва ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга катта эътибор берилмоқда” [2].

Ўзбекистонда давлат томонидан ёшлар билан ишлаш сиёсатини такомиллаштириш, “интеллектуал ривожланган ёш авлодни баркамол инсон қилиб тарбиялаш, олий таълим муассасаларида таълим сифати ва уни баҳолаш мезонларини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш, хорижий тилларни чуқур ўрганиш” [4] бўйича устувор вазифалар белгилаб берилди.

Асосий қисм. Инглиз тилини тезкор ўрганишда АКТ воситасида ўқитиш муҳити ҳам талаба нерв тизимининг реффлектор фаолияти ҳамда олий нерв фаолиятининг ёшга боғлиқ хусусиятларини ўзида мужассамлаштиради. Талабанинг салоҳият даражаси, яъни диққатни жамлаш қобилияти, мантиқли фикрлаш қобилияти, қачонлардир кўрган нарсалар, шахсларнинг шакл-шамойилини тиклаш, тасаввур, қарор қабул қилиш ва ниҳоят, аниқ мустақил, ижодий фикрлаш қобилияти кабилар маълум даражада талаба ақлининг қанчалик тез ва тўлақонли машқ қилдиришга боғлиқ.

Психологик-педагогик адабиётларда маҳсулдор педагогик сабабларни турлича асосланиши кўзга ташланади: «таъсир», «ҳаракат», «сабаб», «омил», «ўзгарувчанлик», «параметр», «функционал бирлик», кўрсаткич ва бошқалар [6;114-б;88;162-б.]. Халқаро дидактикадаги «ўзгарувчан дидактик жараён» тушунчасига ўхшаш тарзда ҳамкорликда ишлаш жараёнига таъсир этувчи маҳсулдор сабаблар тадрижий тавсифга эга эканлиги ва маҳсулдор сабабларнинг йирик бирлашмаларини ҳосил қилишини исботлашга муваффақ бўлдик. Натижада умумий, комплекс (яхлит), асосий (бош), маҳсус омилларни юзага келтирувчи ҳамкорликда ишлаш жараёнига таъсир этувчи маҳсулдор сабаблар аниқланди.

Демак, таълим жараёнига таъсир этувчи омиллар – бу бир гуруҳга мансуб икки ёки ундан ортиқ муҳим аҳамиятга эга маҳсулдор сабаблардир. Бир нечта дидактик омиллардан ташкил топган ва етарли миқдордаги маҳсулдор сабабларни ўзида акс эттирган омиллар умумий омиллар деб аталади. Умумий омиллар ва улардан ташқари омилларнинг бирлашмасидан комплекс (яхлит) омиллар ҳосил бўлади.

Таълим жараёнини белгиловчи психологик омиллар педагогик фаолиятни ташхислаш ҳам муайян натижаларни қўлга киритишга ёрдам беради. Талабаларнинг инглиз тилини тезкор ўрганишнинг психологик омиллари ўрганилганда, уларда сензитив, перцептив, кинестетик, дивергент жараёнлар жадаллашганлигининг гувоҳи бўлди. Тадқиқотда олиб борилган ташхислашдан мақсад- талабаларнинг ўқув-билув жараёнидаги фаолиятига тайёрлик даражасини аниқлаш ҳамда компетенцияларини ривожлантиришда АКТнинг аҳамиятини изоҳлаш бўлди (1-расм).

1-расм. Талабаларда компетенцияларни ривожлантиришнинг психологик омиллари

Инглиз тили машғулотида талабанинг инглиз тили бўйича лексик, грамматик, социолингвистик, прагматик ва бошқа компетенцияларини кўрсатувчи психологик омиллардан бири унинг интеллектуал ривожланишидир. Бў ўринда ўқитувчининг ижодкорлиги катта аҳамият касб этади.

“Ижодкор, мустақил фикрловчи ўқитувчилар ҳамкорликка асосланган ўқитиш муҳитини ташкил этиш учун педагогик фаолиятларини изчил тарзда такомиллаштиришга интиладилар. Улар таълим-тарбияга оид янгиликлар, инновацион технологиялар, уларнинг ривожланиш жараёнлари ҳақида ўз қарашларини баён қиладилар. Ижодкор ўқитувчилар ҳамкорликка асосланган педагогик технологиялар ва новацияларни ўзлаштиришга бўлган барқарор муносабатлари билан ажралиб турадилар” [6;144-б.].

АКТ воситаларидан фойдаланишга асосланган ўқув-билув жараёнини амалга оширишга қодир бўлган ўқитувчи шахсида қуйидагилар мужассам бўлиши керак:

- мазкур ўқитувчилар Ўзбекистон Республикасида таълимни демократлаштириш ва инсонпарварлаштириш, АКТ воситаларидан фойдаланиш соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар, ёндашувлар ва уларнинг асосий параметрларини яхши билишлари;

- таълимнинг бош мақсадидан келиб чиққан ҳолда ўқув жараёнининг хусусий мақсадлари ва ҳамкорликда бажаришга йўналтирилган ўқув топшириқларини танлай олишлари;

- АКТ воситаларидан фойдаланиш орқали ўқув жараёнини талабаларни ҳар томонлама ривожлантириш ва диалогга чорлаш нуқтаи назаридан ёндашган ҳолда лойиҳалаштиришлари;

- АКТ воситаларидан фойдаланишга асосланган ўқув-билув жараёнини самарали ташкил этиш ва бошқара олишлари;

- таълим жараёнини ташкил этишга оид замонавий педагогик-психологик билимлар, ахборот технологиялари билан қуролланган бўлишлари лозим.

- АКТ воситаларидан фойдаланишга асосланган ўқитиш муҳитида талаба шахсига таъсир этувчи ички ва ташқи мотивлар, улардаги ижобий ва салбий омилларни ҳисобга олишни муҳим, деб ҳисоблаймиз.

- АКТ воситаларидан фойдаланиш асосида таълимни ташкил этиш принциплари ўзига хос жиҳатларга эга. Бундай ўзига хосликлар сирасига:

1. Талабаларни фаоллаштирувчи, ривожлантирувчи электрон таълимий ресурсларга эга бўлиш. Ўқув материаллари АКТ воситаларидан фойдаланиш орқали талабаларнинг эҳтиёжлари, изланишлари, хохишларига мос келиши, уларга ҳар бир дарсда янги билимларга эга бўлиш имкониятини бериши, ахборот материаллари ёрдамида талабаларнинг дунёқарашлари ва тассавурлари

кенгайиши, ўқув материаллари таркибига инглиз тилидаги электрон таълимий ўйинларнинг сингдирилиши, ўқув материаллари талабалар маънавиятини юксалтириши, уларни мустақил ва танқидий фикр юритишга ўргатиши лозим.

2. Талабалар шахсига нисбатан инсоний ёндашувни таъминлаш. Бунда талабалар билан демократик муносабатларни ўрнатиш, шахслараро дўстона муносабатларни ўрнатишнинг муҳим тамойили бўлиб, бундай муносабат ўқув-билув жараёни самарадорлигини таъминлайди. Бундай муносабат замирида ҳар бир талабани мустақил шахс сифатида тан олиш, уларнинг ҳуқуқларини ҳурмат қилиш, ҳис-туйғуларини тушуниш, уларнинг қарорларини эътироф этиш ва унга ишониш, талабаларнинг эркинликлари таъминланиши, аълочилар билан паст ўзлаштирувчи талабаларнинг ҳуқуқларини тенглаштириш, уларнинг бир-бирларига кўмакдош бўлишларини таъминлаш имконияти вужудга келиши лозим.

3. АКТ воситаларидан фойдаланиш асосида инсонпарварликка асосланган ҳамжиҳатлик муҳитини қарор топтириш. АКТ воситаларидан фойдаланиш асосида инсонпарвар, демократик, жамоавий ҳамкорлик жараёнида талабаларда мустаҳкам билим, кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш, уларга нисбатан мурувват ва меҳр-муҳаббат, садоқат билан муносабатда бўлиш, уларни эзгу ишларга руҳлантириш, ҳамкорлик, ўзаро муомала ва мулоқотда педагогик маҳорат кўрсатиш, талабалар орасида ижобий муҳитни қарор топтириш, уларнинг камчиликларига нисбатан бағрикенглик билан бардошли муносабатда бўлиш лозим.

Хулоса. Дарҳақиқат, ўз касбларига нисбатан юксак даражада муҳаббат билан ёндашадиган ўқитувчилар шахсий-касбий ривожланишга кучли эҳтиёж сезадилар. Бундай ўқитувчилар педагогик ҳамкорлик имкониятларини кенгайтиришга астойдил ҳаракат қиладилар.

Демак, психологлар, педагог- методистлар томонидан таклиф қилинган ушбу методик изланишларда фикрлаш жараёнларининг мослашувчанлигини ривожлантиришда талабалар билан инглиз тили ўқув курсидаги турли бўлимларидан олинган билимлар актуаллаштирилади, бу ўз навбатида, материални талабалар томонидан чуқур ва мустаҳкам ўзлаштириш имконини беради.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси («Халқ сўзи» газетаси, 1992 йил 15 декабрь, 243 (494)-сон; Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1994 й., 1-сон, 5-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 й., 3-4-сон, 27-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2011 й., 12/1-сон, 343-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 й., 15-сон, 152-модда; 2008 й., 52-сон, 510-модда; 2011 й., 16-сон, 159-модда; 2014 й., 16-сон, 176-модда).
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги Қарори “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-1875 сонли Қарори/ <https://lex.uz/docs/2126032>;
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 июндаги “Оммавий ахборот воситалари мустақиллигини таъминлаш ҳамда давлат органлари ва ташкилотлари ахборот хизматлари фаолиятини ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ПҚ-4366-сон қарори/ <https://lex.uz/docs/4390>
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 18 январдаги “Ўзбекистонда ёшларга оид давлат сиёсатини 2025 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 23-сонли Қарори/ <https://lex.uz/docs/5234746>
5. Андреев В.И. Концептуальная педагогическая прогностика: Монография / Андреев В.И. Казань: Центр инновационных технологий, 2010. 220 с.
6. Леонтьев А.Н. Педагогическая психология.-М.:Логос,2003.-208с.
7. Мельникова Е.Л. Концентрированное обучение: модели образовательной технологии.- Краснодар: Департамент образования и науки, 2011. – 56 с.
8. Pirnazarovna, D. F. (2022). WAYS OF FORMING DIGITAL LITERACY IN THE CONTEXT OF TEACHING ENGLISH. *EPRA International Journal of Research and Development (IJRD)*, 7(3), 55-57.
9. Pirnazarovna, D. F. (2022). DIGITAL TECHNOLOGIES IN STUDYING ENGLISH AT UNIVERSITY: TRADITIONS AND INNOVATIONS. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 8(3), 97-100.